

Πρακτικά 1ου Συνεδρίου

Αθήνα 21-22 Απριλίου

2017

Ελληνικό Παράρτημα της
Διεθνούς Ένωσης Μουσικών
Βιβλιοθηκών, Αρχείων και
Κέντρων Τεκμηρίωσης

Μουσική Βιβλιοθήκη «Λίλιαν Βουδούρη»
του Συλλόγου Οι Φίλοι της Μουσικής
Μέγαρο Μουσικής Αθηνών

*Ελληνικό Παράρτημα της
Διεθνούς Ένωσης Μουσικών Βιβλιοθηκών,
Αρχείων και Κέντρων Τεκμηρίωσης*

Πρακτικά του 1^{ου} Συνεδρίου

Αθήνα, 21-22 Απριλίου 2017

*Μουσική Βιβλιοθήκη «Λίλιαν Βουδούρη»
του Συλλόγου Οι Φίλοι της Μουσικής
Μέγαρο Μουσικής Αθηνών*

*Πρακτικά του 1^{ου} Συνεδρίου Μουσικών Βιβλιοθηκών,
Αρχείων και Κέντρων Τεκμηρίωσης*

Αθήνα, 21-22 Απριλίου 2017

*Ελληνικό Παράρτημα της Διεθνούς Ένωσης Μουσικών
Βιβλιοθηκών,
Αρχείων και Κέντρων Τεκμηρίωσης (IAML-GR)*

*Διοργάνωση: Ελληνικό Παράρτημα της IAML
Μουσική Βιβλιοθήκη «Λίλιαν Βουδούρη» του Συλλόγου
Οι Φίλοι της Μουσικής*

*Επιμέλεια έκδοσης: Βάλια Βράκα, Χριστίνα Θεοδωρίκα, Βέρα
Κριεζή, Άρης Μπαζμαδέλης*

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ & ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

*Μαρία Ασλανίδη-Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Βάλια Βράκα -Μουσική Βιβλιοθήκη
«Λίλιαν Βουδούρη», Μανώλης Γαρουφάλλου-ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης, Χριστίνα
Θεοδωρίκα -ΤΕΙ Ηπείρου, Αρσινόη Ιωαννίδου-City University of New York,
Γιώργος Κοκκώνης-ΑΤΕΙ Ηπείρου, Βέρα Κριεζή-Μουσική Βιβλιοθήκη
«Λίλιαν Βουδούρη», Νίκος Μαλιάρας -Εθνικό και Καποδιστριακό
Πανεπιστήμιο Αθηνών, Στεφανία Μεράκου-Μουσική Βιβλιοθήκη «Λίλιαν
Βουδούρη», Πέτρος Κωσταγιόλας-Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Άρης Μπαζμαδέλης-
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Εύη Νίκα-Σαμψών-Αριστοτέλειο
Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Αλέξανδρος Χαρκιολάκης-Istanbul Technical
University.*

*Το αρχείο αυτό αποτελεί προϊόν επεξεργασίας του εκδοτικού οίκου
“Ηρόδοτος”, για έκδοση σε έντυπη μορφή. Εκδίδεται σε ηλεκτρονική
μορφή με τη φροντίδα της Ομάδας Επιμέλειας Πρακτικών του
Ελληνικού Παραρτήματος της Ένωσης Μουσικών Βιβλιοθηκών,
Αρχείων και Κέντρων Τεκμηρίωσης (IAML-GR), με τις απολύτως
απαραίτητες τροποποιήσεις για την επικαιροποίηση των στοιχείων
της έκδοσης.*

Μακέτα εξώφυλλου: Ζωή Αγγελοπούλου, Μυρτώ Οικονομίδου

*©2024 Ο συγγραφέας. Αυτό είναι ένα άρθρο ανοιχτής πρόσβασης,
που υπόκειται στους όρους και τις συνθήκες των Creative Commons,
η οποία επιτρέπει χρήση, διάδοση και αναπαραγωγή σε κάθε μέσο,
με δέσμευση αναφοράς στο δημιουργό και αναφοράς αν έχουν γίνει
αλλαγές, για μη εμπορική χρήση και μη παραγόμενα έργα (Διεθνές
4.0). Άδεια <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.el> (CC
BY-NC-ND 4.0)*

ISBN 978-618-87204-0-4

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Στεφανία Μεράκου

Μουσικές βιβλιοθήκες: Pourquoi et pour qui? 11

Ποθεινή Βαϊούλη, Γεωργία Πετρούδη

Ανάπτυξη δεξιοτήτων έρευνας, ελλείψεις και πραγματικότητες σε φοιτητές μουσικής προπτυχιακού και μεταπτυχιακού επιπέδου 25

Ηλίας Κυριαζής

Μουσική και πληροφορία στη μουσική βιβλιοθηκονομική πράξη: μία σύνθεση επιστημών και προσεγγίσεων 41

Αρσινόη Ιωαννίδου

Το εκπαιδευτικό και επαγγελματικό καθεστώς του Μουσικού 55

Γιάννης Μυγδάνης, Μαίη Κοκκίδου

Ο δημιουργικός προγραμματισμός στη μουσική παιδαγωγική 73

Χαρίλαος Λαβράνος

Ο ρυθμιστικός ρόλος της Διεθνούς Ένωσης Μουσικών Βιβλιοθηκών, Αρχείων και Κέντρων Τεκμηρίωσης στην ενίσχυση της μουσικής δημιουργικότητας 87

Σταμάτιος Γιαννουλάκης, Γρηγορία Ευρυπίδου, Μάριος Ζέρβας

Ψηφιοποίηση, αρχειοθέτηση και ανάδειξη του μουσικού αρχείου Σόλωνα Μιχαηλίδη από τη Βιβλιοθήκη του Τεχνολογικού Πανεπιστημίου Κύπρου 99

Παντελής Μπράττης, Κώστας Μαϊστρέλης,

Σίμος Λεωνιδάκος, Νίκος Παπάζης

Προσαρμογή εννοιολογικών μοντέλων FRBR, FRAD και FRSAD σε μουσικά ψηφιακά αρχεία 113

Μαρία Ασλανίδη

Καθιερωμένα δεδομένα, μουσικά έργα και δημιουργοί. Εφαρμογή του προτύπου Resource Description and Access (RDA) στο πρότυπο κωδικοποίησης δεδομένων καθιερωμένου τύπου UNIMARC Authorities 133

Έλενα Παπαλεξίου, Αύρα Ξεπαπαδάκου, Βάλια Βράκα <i>Το αρχείο της Societas Raffaello Sanzio</i>	153
Μυρτώ Οικονομίδου <i>Αρχείο «Μανώλης Καλομοίρης»</i>	175
Κώστας Καρδάμης <i>Το Μουσείο και Αρχείο της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κερκύρας</i>	187
Αθανάσιος Τρικούπης <i>Μετά από μία τριετή μεταδιδακτορική μουσικολογική αρχειακή έρευνα στην Ευρώπη και στην Ελλάδα: Προβλήματα και διαπιστώσεις επί του πρακτέου</i>	203
Λοΐζος Παναγή <i>Αρχείο Σόλωνος Μιχαηλίδη: Οι Θεματικές Ενότητες και οι σημαντικές πληροφορίες που προέκυψαν από την καταγραφή του</i>	315
Στέλλα Κουρμπανά <i>Σημειώσεις και σημειώματα σε παρτιτούρες ως δευτερογενής πηγή πληροφοριών στο Αρχείο του Ωδείου Αθηνών</i>	215
Μιχάλης Κεφάλας <i>Ο θεσμός του άβατου του Αγίου Όρους παλαιότερα και σήμερα</i>	239
Άρης Μπαζμαδέλης, Αργύρης Σταυρακούδης <i>Neil Ratliff, ένας Πρωτοπόρος στην Έρευνα και Καταγραφή των Μουσικών Συλλογών και Αρχείων στον Ελλαδικό Χώρο</i>	251
Σοφία Κοντώση <i>Αρχείο Λεωνίδα Ζώρα: ιστορικό, συλλογές δράσεις</i>	271
Βάλια Βράκα <i>20 χρόνια Αρχείο Ελληνικής Μουσικής</i>	291
Άννα Μαρία Ρεντζεπέρη <i>Το μουσικό υλικό της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Μακεδονίας – Δυνατότητες και προοπτική στη μουσική πληροφόρηση</i>	331

Ιωάννης Βαλιάντζας

*Το εννοιολογικό μοντέλο EM CM: μία γεγονοκεντρική προσέγγιση
στις Εθνομουσικολογικές Συλλογές*

341

Νίκος Ορδουλίδης

*Τεκμηρίωση των ιστορικών ηχογραφήσεων στην Ελλάδα:
Η περίπτωση του ρεμπέτικου*

357

Νίκος Πουλάκης

*Οργάνωση και διαχείριση εθνομουσικολογικών
δεδομένων: Παραδείγματα, προβλήματα και προοπτικές*

376

Νίκος Ορδουλίδης

Τεκμηρίωση των ιστορικών ηχογραφήσεων στην
Ελλάδα: Η περίπτωση του ρεμπέτικου

Οι εμπορικές ηχογραφήσεις περιέχουν κωδικοποιημένες πληροφορίες με πολυεπίπεδες προεκτάσεις, όπως στην επιτέλεση, στην τεχνολογία και στο ιστορικόκοινωνικό πλαίσιο. Όταν δε πρόκειται για ιστορικό ρεπερτόριο, τότε τόσο τα ίδια τα ηχογραφήματα όσο και μία δισκογραφική κατάρτιση, η οποία θα ακολουθεί μία στέρεα μεθοδολογία, συνεισφέρουν τα μέγιστα στην κατανόηση τόσο του ίδιου του αντικειμένου, δηλαδή του ηχητικού προϊόντος, αλλά και του περιβάλλοντος μέσα στο οποίο δημιουργήθηκε. Με μία αυστηρή διάθεση, ο όρος «ιστορικές ηχογραφήσεις» αναφέρεται στην προκανονικοποιημένη δισκογραφία (pre-standardization)¹, όταν ακόμη η νέα τεχνολογία βρισκόταν σε εμβρυϊκό επίπεδο και σταδιακά κατανοούνταν από όλους τους εμπλεκόμενους ο ρόλος και οι δυνατότητές της. Παρόλα αυτά, αν ακολουθήσουμε τον Risto Pekka Pennanen, οποιαδήποτε ηχογράφιση μπορεί να θεωρηθεί ιστορική, καθώς «περιέχει πληροφορίες από το παρελθόν» (“Commercial Recordings” 82).

Το πεδίο των ιστορικών ηχογραφήσεων συνδέεται άμεσα με το πεδίο της ευρύτερης μουσικολογίας. Μολονότι ισχύουν βασικοί κανόνες της αρχειονομίας, οι πολιτισμικές προεκτάσεις της δισκογραφίας, πόσο μάλλον οι μουσικολογικές, απαιτούν την προσαρμογή των παραδοσιακών μεθοδολογικών μοντέλων. Υπό αυτό το πρίσμα, υπογραμμίζεται η αυτονομία και η δυναμική του πεδίου της δισκογραφικής έρευνας.

1. Ορισμένα από τα μη συμφωνημένα / κανονικοποιημένα στοιχεία, τα οποία ομογενοποιήθηκαν πλήρως όχι νωρίτερα από την δεκαετία του 1950, ήταν η ταχύτητα περιστροφής, η διαδικασία της ηχογράφησης, και η αναπαραγωγή της συχνотικής καμπύλης (βλέπε ενδεικτικά Nannestad και Cook, Clarke, Wilkinson και Rink).

Πρακτικά του συνεδρίου μουσικών βιβλιοθηκών αρχείων

Όσον αφορά στις λαϊκές μουσικές, τα σύνθετα ζητήματα είναι πολλά. Εξαιτίας διαφόρων παραγόντων, κυρίως λόγω της συνθήκης της προφορικότητας μέσα στην οποία το υλικό διαμορφώθηκε, αλλά και εξαιτίας της μακροχρόνιας άρνησης της επιστήμης να ασχοληθεί με τις «άλλες» μουσικές, η εύρεση πηγών και η τεκμηρίωση του υλικού καθίσταται ιδιαιτέρως δύσκολη· πολλές φορές αδύνατη. Επομένως, το βασικό κείμενο των λαϊκών μουσικών στις αστικές τους μορφές είναι συχνά δυσεύρετο, αλλοιωμένο ή ασυνόδευτο από τις απαραίτητες πληροφορίες.

Τις τελευταίες δεκαετίες, τα αστικά λαϊκά είδη της ελληνικής οικουμένης αποτελούν δημοφιλή αντικείμενα μελέτης². Με ποικίλους τρόπους και για διαφορετικούς λόγους, πολλοί από τους ερευνητές επισκέπτονται τον τόπο των ιστορικών ηχογραφήσεων, αναζητώντας αξιόπιστες δισκογραφικές τεκμηριώσεις. Η βιβλιογραφία, στην συντριπτική της πλειοψηφία, καταγράφει και υπογραμμίζει ένα μεγάλο γνωσιακό κενό, το οποίο αποτελεί το μεγαλύτερο αγκάθι στις εν λόγω έρευνες: Την έλλειψη επίσημων και επιστημονικά τεκμηριωμένων αρχείων ιστορικής δισκογραφίας³.

Η εξέταση ενός ηχογραφήματος αφορά αφενός τον ηχογραφημένο ήχο, την ακουστική δηλαδή διάσταση, και αφετέρου την ιστορική τεκμηρίωσή του· και οι δύο οδοί έχουν πολυσχιδείς προεκτάσεις σε ζητήματα που αρχικά φαντάζουν δευτερευούσης σημασίας. Ενδεικτικά, οι πληροφορίες των ηχογραφημάτων μπορεί να αφορούν στα εξής:

1. Στους πρωταγωνιστές, δηλαδή στους μουσικούς, στους παραγωγούς, στους ηχολήπτες, αλλά και στους ακροατές.
2. Στην τεχνολογία της ηχογράφησης, στις τεχνικές ηχοληψίας, στην τεχνολογία παραγωγής του μέσου.
3. Στις πρακτικές εκτέλεσης των μουσικών.

2. Ενδεικτικά: Morris· Beaton· Smith (“Research” και “The Chronology”)· Manuel· Aulin και Vejleskov· Torp· Pennanen (“Review Essay”)· Gauntlett· Holst· O’Connel· Fabbri.

3. Ενδεικτικά: Smith (“The Chronology”)· Pennanen (“Review Essay”, “The Nationalization” και “Commercial Recordings”)· Gauntlett (Ρεμπέτικο τραγούδι)· Ορδουλίδης (Η δισκογραφική καριέρα).

Τεκμηρίωση των ιστορικών ηχογραφήσεων

4. Στην οργανοποιία.
5. Στο οργανολόγιο και στην ενορχήστρωση.
6. Στην μουσική ανάλυση.
7. Στο ιστορικό πλαίσιο, στην ιστορία των τόπων.
8. Στο χρησιμοποιούμενο ρεπερτόριο και στην δημοφιλία του, με προεκτάσεις στο μάρκετινγκ και στην οικονομία της εμποχής (μουσική βιομηχανία).

Οι ετικέτες των δίσκων

Τα τελευταία χρόνια, καθώς η δισκογραφία του λαϊκού αποδελτιώνεται τμηματικά και με εξαιρετικά αργούς ρυθμούς από μονομερείς ενέργειες, η συζήτηση περί των ειδολογικών προσδιορισμών αποκτά ολοένα και μεγαλύτερο ενδιαφέρον. Για παράδειγμα, όσον αφορά στην αισθητική οντότητα του λαϊκού, οι ετικέτες των δίσκων από μόνες τους αποτελούν μία πολύ συγκεκριμένη αλλά σπουδαία πτυχή αυτής της συζήτησης. Τόσο οι τίτλοι των ηχογραφημένων μουσικών έργων όσο και ποικίλα σχόλια που εμφανίζονται στην ετικέτα, αποτελούν κομμάτια αυτού του κώδικα του λαϊκού· ένας κώδικας ο οποίος μπορεί να καταδείξει τον τρόπο με τον οποίο το λαϊκό πραγματολογικά λειτουργεί. Η παρακάτω λίστα περιέχει ορισμένες από τις πιο σημαντικές πηγές εύρεσης ετικετών δίσκων από το ελληνόφωνο αστικό λαϊκό ρεπερτόριο.

1. Klein (Greek Rhapsody και Kostas Bezos)
2. Ünlü
3. Βολιότης-Καπετανάκης
4. Διονυσόπουλος
5. Καλυβιώτης (Σμύρνη και Θεσσαλονίκη)
6. Κλειάσιου
7. Κουνάδης (Εις ανάμνησιν, Ο αινιγματικός και Τα ρεμπέτικα)
8. Κουρούσης
9. Λουλέ-Θεοδωράκη
10. Ορδουλίδης (Η δισκογραφική καριέρα)
11. Σαββόπουλος

Πρακτικά του συνεδρίου μουσικών βιβλιοθηκών αρχείων

12. Χατζηδουλής (Βασίλης Τσιτσάνης και Ρεμπέτικα)
13. www.rebetiko.sealabs.net
14. www.discogs.com
15. www.78records.cdbpdx.com/Greek

Συχνά, στην ετικέτα συναντάμε ρυθμολογικές αναφορές, όπου σημειώνεται ο ρυθμός του ηχογραφημένου έργου, ο οποίος στο λαϊκό συχνά ισοδυναμεί με τον χορό. Σε πολλές περιπτώσεις εγείρονται σύνθετα και προβληματικά ζητήματα σχετικά με τους ρυθμολογικούς προσδιορισμούς επάνω στις ετικέτες. Αυτό συμβαίνει για δύο κύριους λόγους: Είτε η χρησιμοποιούμενη ρυθμολογική ορολογία από τους μουσικούς έχει πλέον αλλάξει, είτε ορισμένες ρυθμικές οντότητες δεν αποτελούν πλέον κομμάτι του ζωντανού ρεπερτορίου, κάτι που καθιστά δύσκολη την κατανόηση ορισμένων χρησιμοποιούμενων όρων του παρελθόντος. Ενδεχομένως, επί της ουσίας να πρόκειται για έναν διαφορετικό από αυτόν που χρησιμοποιείται σήμερα ρυθμολογικό κώδικα από την πλευρά των πρωταγωνιστών (μουσικοί, εταιρεία, ηχολήπτες κ.λπ.). Επιπροσθέτως, ορισμένες φορές ενδέχεται ένας ρυθμολογικός προσδιορισμός να έχει χρησιμοποιηθεί αδόκιμα ή λανθασμένα. Εάν πρόκειται για αδιαμφισβήτητο σφάλμα, τότε το ηχητικό προϊόν δεν «συμφωνεί» με το μέσο του. Ο παρακάτω πίνακας περιέχει ορισμένα ενδεικτικά παραδείγματα στα οποία εγείρονται ποικίλα ρυθμολογικά ζητήματα, συγκρίνοντας τις αναγραφόμενες πληροφορίες στις ετικέτες των δίσκων με το ηχητικό τους υλικό.

Τεκμηρίωση των ιστορικών ηχογραφήσεων

ΤΙΤΛΟΣ	ΕΤΑΙΡΕΙΑ	ΜΗΤΡΑ	ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	ΕΤΟΣ	ΕΤΙΚΕΤΑ
Χασάπικο πολίτικο αργό	HMV	OW 94	AO 1012	1931	
Σέρβικο πολίτικο γρήγορο	HMV	OW 95	AO 1012	1931	
Μαχμούρικο	Odeon	GO 2037	GA 1746	1934	Καρσυλαμάς
Αμάν Κατερίνα μου	Columbia	CG 1437	DG 6233	1936	Αλέγκρο
Παραπονιέμαι στον ντουνιά	Odeon	GO 3562	GA 7295	1940	Χασάπικο
Όποιος ορφάνευε μικρός	Odeon	GO 3577	GA 7306	1940	Χασάπικο
Είσαι η ζωή μου	HMV	OGA 2820	AO 5529	1958	Τσιφτετέλι
Η γυναίκα η μουρμούρα	HMV	7XGA 2637	7PG 3645	1966	Τσιφτετέλι
Κορίτσι μου όλα για σένα	HMV	7XGA 2730	7PG 3679	1967	Συρτοτσιφτετέλι

Πίνακας 1: Ρυθμολογικά ζητήματα ετικετών-ηχητικών⁴

Σε άλλες περιπτώσεις διαφαίνεται μία πρόθεση να χρησιμοποιηθεί ένας όρος, ο οποίος μπορεί μεν να μην ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα, αλλά πληροί άλλου τύπου προδιαγραφές, όπως για παράδειγμα την εξασφάλιση της εμπορικής επιτυχίας του ηχογραφημένου τραγουδιού. Μπορούμε να αναρωτηθούμε εάν η εταιρεία εν γνώση της επιλέγει συγκεκριμένες αναφορές και τι προεκτάσεις μπορεί κάτι τέτοιο να έχει στην οικονομία της εποχής και στην σχέση του προϊόντος με τον καταναλωτή. Επιπροσθέτως, μπορούμε να αναρωτηθούμε εάν η εταιρεία ή ο συνθέτης του μουσικού έργου ή κάποιος/κάποιοι από τους συμμετέχοντες (μουσικοί, ηχολήπτες κ.λπ.) συμβουλευθούν ως προς τις χρησιμοποιούμενες ορολογίες.

ΤΙΤΛΟΣ	ΕΤΑΙΡΕΙΑ	ΜΗΤΡΑ	ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	ΕΤΟΣ
Το τρελλοκόριτσο	HMV	18-12067	AO 88	~1925
Βλάχικο	Χόμοκορδ	TM 519	G 4-28009	1927
Σέρβικο πολίτικο γρήγορο	HMV	OW 95	AO 1012	1931
Αμάν Αννίτσα	HMV	OT 1351	AO 2070	1933
Ασμαλαρίν Νταλλερέ	Columbia	CG 1398	DG 6212	1936
Μου άναψες καημό	Columbia	CG 1438	DG 6233	1936
Φαληριώτισσα	Columbia	CG 1600	DG 6312	1937
Τζεμιλέ	Columbia	CG 2286	DG 6664	1947

Πίνακας 2: Πιθανές προεκτάσεις στο μάρκετινγκ των εταιρειών

4. Η τεκμηρίωσή των ηχογραφήματων προέρχεται από τις εξής τέσσερις πηγές: Καλυβιώτης (Σμύρνη)· Μανιάτης· Ορδουλίδης (Η δισκογραφική καριέρα)· www.rebetiko.sealabs.net. Στις δύο πρώτες περιπτώσεις του Πίνακα 1 η ρυθμολογική ασάφεια εντοπίζεται στους ίδιους τους τίτλους των ηχογραφήματων.

Πρακτικά του συνεδρίου μουσικών βιβλιοθηκών αρχείων

Άλλοτε, παρατηρούμε ετικέτες με αναφορές σε τροπικές οντότητες, από τις οποίες μπορεί κανείς να κατανοήσει την σύνθεση του γενικότερου μουσικού περιβάλλοντος συγκεκριμένων τόπων και την ακουστική τους πραγματικότητα. Τέτοιες ετικέτες εγείρουν ποικίλα ζητήματα που αφορούν την χρησιμοποιούμενη ορολογία στην συστηματική μουσικολογία που μελετά μουσικά είδη από τα «ανατολικά», καθώς στις ετικέτες συχνά χρησιμοποιούνται ονόματα γεωγραφικών τόπων για να προσδιορίσουν τα χαρακτηριστικά της τροπικής οντότητας επάνω στην οποία βασίζεται το ηχογραφημένο έργο. Άλλοτε πάλι, συνδυάζονται ορολογίες που φανερώνουν την διαλογική αμοιβαιότητα των μουσικών ετεροτήτων. Συχνά, μέσω των ετικετών καταδεικνύεται ο συγκρητισμός που κυριαρχεί στους γεωγραφικά προσδιορισμένους τόπους, αλλά δύσκολα προσδιορίσιμους πολιτισμικά (βλέπε και Scott). Η από κοινού εμφάνιση όρων οι οποίοι εκ των υστέρων συνδέθηκαν με έναν από τους δύο πόλους, Δύση και Ανατολή, φανερώνει τον ενδιάμεσο τόπο, και μας δίνει μία ιδέα για την ακουστική πραγματικότητα του τόπου αυτού.

ΤΙΤΛΟΣ	ΕΤΑΙΡΕΙΑ	ΜΗΤΡΑ	ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	ΕΤΟΣ
Χιώτικος μανές	D P Zonophone	1456R	X-102809	~ 1906
Μινόρε μανές	Orfeon Record		11082	~1909
Ταμπαχανιώτικος μανές	Orfeon Record		12966	~1909-1910
Σμυρνέικος μανές	Orfeon Record		12993	~1909-1910
Μανέ Μπουρνοβαλιά	Favorite	4491T	1-55019	1911
Ταμπαχανιώτικος μανές	Favorit Record	7056T	1-55044	~ 1912
Τζιβαέρι μανές	Columbia	205467	CO 56051F	~1926-1927
Ματζόρε μανές	Parlophone	101124	B 21576	1930
Ταμπαχανιώτικος μανές	Parlophone	101145	B 21576	1930
Μανές Σι υπειούλ Σμυρνέικος	HMV	OW 132-2	AO 1009	1931

Πίνακας 3: Ιδιότυπη τροπική ορολογία στις ετικέτες των δίσκων

5. Ο όρος «διαλογική αμοιβαιότητα» προέρχεται από την ορολογία της ορθόδοξης θεολογίας, κυρίως όπως χρησιμοποιείται από τον π. Νικόλαο Λουδοβίκο (Loudonikos· βλέπε επίσης τον τρόπο με τον οποίο ο όρος χρησιμοποιείται, συνδυαστικά με τον όρο «αλληλοπεριχώρηση», στο Ορδουλίδης, Συννεφιασμένη Κυριακή 68, 69, 101, 171, 174).

Τεκμηρίωση των ιστορικών ηχογραφήσεων

Συχνά, συναντάμε συγκεκριμένους ειδολογικούς προσδιορισμούς, δίχως να έχουμε ακόμη αποκωδικοποιήσει τα νοήματά τους, όπως τους όρους «ρεμπέτικο» και «καντάδα». Η φιλολογία περί των ειδολογικών προσδιορισμών εκκίνησε κατά τις δεκαετίες του 1970 και 1980⁶. Σαφώς, μία αποδελτιωμένη και τεκμηριωμένη δισκογραφία θα συμβάλει στην κατανόηση των όρων που χρησιμοποιήθηκαν στις ετικέτες των δίσκων.

ΤΙΤΛΟΣ	ΕΤΑΙΡΕΙΑ	ΜΗΤΡΑ	ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	ΕΤΟΣ	ΕΤΙΚΕΤΑ
Βλάχικο συρτό	Gramophone	1576y	17953	1910	
Τίκι τίκι τακ	Favorite	459	7-55014	1913	Ρεμπέτικο
Βλάχικο	Χόμοκορδ	TM 519	G 4-28009	1927	Μουρμούρικο
Μπάριμπα Γιαννακάκις	Pathe	70012	X 80038	1928	Ρεμπέτικο
Γυφτοδημόπουλος	Parlophone	101200	B 21607	1932	Ρεμπέτικο
Μου άναγες καημό	Columbia	CG 1438	DG 6233	1936	Αράπικο
Τζεμιλέ	Columbia	CG 2286	DG 6664	1947	Ανατολίτικο τραγούδι
Γκιουλ χανούμ	Parlophone	GO 4239	B 74184	1950	Ανατολίτικο τραγουδάκι
Αράπικο τσιφτετέλι	Columbia	CG 3701	DG 7350	1957	

Πίνακας 4: Ειδολογικοί προσδιορισμοί στις ετικέτες

Οι συνεντεύξεις των πρωταγωνιστών και οι τρόποι χρήσης τέτοιων όρων από την μουσική βιομηχανία της εποχής, για παράδειγμα σε διαφημιστικά φυλλάδια, στις εφημερίδες και σε δισκογραφικούς καταλόγους του εμπορίου, μπορούν επίσης να συμβάλουν στην κατανόηση των νοημάτων τους.

Άλλοτε πάλι έχουμε αναφορές στο οργανολόγιο, στα ονόματα των μουσικών, στον τόπο ηχογράφησης, στα ονόματα του συνθέτη και του στιχουργού, των τραγουδιστών κ.λπ. Τέτοιες ετικέτες είναι εξαιρετικά χρήσιμες ως προς την δημοφιλία ορισμένων εκ των πρωταγωνιστών, αλλά και ως προς τις πολιτικές που ακολούθησαν οι εταιρείες. Ο παρακάτω πίνακας περιλαμβάνει ορισμένα παραδείγματα με ετικέτες δίσκων, οι οποίες περιέχουν αναφορές σε μουσικούς που συμμετέχουν στην ηχογράφηση.

6. Ενδεικτικά: Δαμιανόκος· Gauntlett (Rebetika Carmina)· Morris· Smith (“Research”). Βλέπε και τον πρόλογο του Βλησίδη στο Gauntlett (Ρεμπέτικο τραγούδι 9-22).

Πρακτικά του συνεδρίου μουσικών βιβλιοθηκών αρχείων

ΤΙΤΛΟΣ	ΕΤΑΙΡΕΙΑ	ΜΗΤΡΑ	ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	ΕΤΟΣ
Στα Σάλωνα	Odeon		NO 65080	~1908
Σμυρνέικος μανές	Orfeon		12993	~1909-1910
Λαφίνα	HMV	18-12451	AO 181	~1926
Νταμίρα	HMV	BJ 201	AO 165	1926
Ραστ μανές	Parlophone	101476	B 21751	1933
Αγάπησα μια ορφανή	Parlophone	GO 2406	B 21847	1935
Το μινόρε του Τσιτσάνη	HMV	OGA 1194	AO 2726	1946
Ουίσκι τζιν και φρούμελ	Columbia	CG 3794	DG 7406	1958
Ηλιοβασίλεμα	Columbia	CG 3859	DG 7428	1958
Μου προξενεύουν δυο	Odeon	GO 3497	GA 7276	1940

Πίνακας 5: Παραδείγματα ετικετών που περιέχουν αναφορές σε ονόματα μουσικών

Η ανυπαρξία μίας τεκμηριωμένης δισκογραφίας οδήγησε στην εξαγωγή εσφαλμένων συμπερασμάτων τόσο για ιστορικά ζητήματα όσο και για μουσικολογικά, αναπαράγοντας ατεκμηρίωτα επιχειρήματα που προέρχονταν κυρίως από ερασιτέχνες μελετητές των λαϊκών μουσικών, οι οποίοι σήκωσαν το βάρος της έρευνας γύρω από τα αστικά λαϊκά είδη. Μεγάλο μέρος της μετέπειτα επιστημονικής βιβλιογραφίας επισήμανε πολλά από τα προβληματικά ζητήματα, όπως για παράδειγμα, λανθασμένες ημερομηνίες γέννησης, δράσης κ.λπ. των καλλιτεχνών, λανθασμένες ημερομηνίες ηχογράφησης και κυκλοφορίας, προβληματικές ψηφιοποιήσεις ή μετατροπές σε άλλον τύπο των ιστορικών δίσκων κ.ά.⁷

Δισκογραφία και πηγές στην Ελλάδα

Η δισκογραφία του ελληνόφωνου ρεπερτορίου ξεκίνησε με την αποστολή κινητών συνεργείων από σημαντικές ξένες εταιρείες⁸, μέχρι περίπου το 1930-1931, όταν και ξεκί-

7. Βλέπε ενδεικτικά: Smith ("Research")· Gauntlett (Πεμπέτικο τραγούδι)· Pennanen («Commercial Recordings»)· Ορδουλίδης (Η δισκογραφική καριέρα).

8. Για αυτήν την πρώιμη δισκογραφική εποχή βλέπε ενδεικτικά: Gronow-Vernon· Καλυβιώτης (Σμύρνη και Θεσσαλονίκη)· Κουνάδης (Εις ανάμνησιν και Ο αινιγματικός)· Μανιάτης· Βολιώτης-Καπετανάκης. Βλέπε επίσης την συλλογή που βρίσκεται στην ιστοσελίδα του www.rebetiko.sealabs.net.

Τεκμηρίωση των ιστορικών ηχογραφήσεων

νησε την λειτουργία του το εργοστάσιο της Columbia στον Περισσό⁹. Έκτοτε, στο εργοστάσιο αυτό πραγματοποιήθηκε η συντριπτική πλειοψηφία της ελληνικής δισκογραφίας¹⁰. Το 2006, με την έγκριση του Υπουργείου Πολιτισμού, κατεδαφίστηκαν τα περισσότερα κτίρια από το οικόπεδο στο οποίο στεγάζονταν οι εγκαταστάσεις της Columbia. Κατά την διδακτορική έρευνα του γράφοντος, ανακαλύφθηκε ότι το υλικό που υπήρχε εντός των κτιρίων δεν αφαιρέθηκε ποτέ από κάποιον αρμόδιο. Μέρος του όμως αφαιρέθηκε από ιδιώτες, μέρες πριν την υλοποίηση της απόφασης του Υπουργείου. Ίσως το πιο σημαντικό αντικείμενο που αφαιρέθηκε είναι τα λογιστικά βιβλία της εταιρείας, τα οποία περιέχουν πλήθος σημαντικών πληροφοριών για την τεκμηρίωση του δισκογραφημένου υλικού.

Τα λογιστικά βιβλία, μαζί με τα φύλλα ηχογραφήσεων, είναι δύο πηγές που θα μπορούσαμε να ορίσουμε ως «πρωτογενείς επίσημες πηγές τεκμηρίωσης» της δισκογραφίας. Η παρακάτω εικόνα απεικονίζει φωτοαντίγραφο μίας σελίδας από τα λογιστικά βιβλία της Columbia.

9. Θα πρέπει να σημειωθούν και οι ελληνόφωνες ηχογραφήσεις που πραγματοποιήθηκαν στην Αμερική, με βάση τις πηγές από τα τέλη του 19ου αιώνα (Κουνάδης, «Η ελληνική δισκογραφία»· Καλυβιώτης, Σμύρνη 65).

10. Για το ιστορικό της ελληνικής δισκογραφίας βλέπε ενδεικτικά: Κουνάδης (Εις ανάμνησιν και Ο αινιγματικός)· Βολιότης-Καπετανάκης. Μεγάλο ενδιαφέρον έχει το σύντομο άρθρο του Αριστομένη Καλυβιώτη («Ελληνική φωνογραφία»), στο οποίο γίνεται λόγος για μία ιδιόμορφη «προϊστορία» της ελληνικής δισκογραφίας, εξετάζοντας, με βάση τις διαθέσιμες πηγές, την πιθανότητα της ύπαρξης μίας μορφής εργοστασίου πριν την δημιουργία του εργοστασίου στη Ριζούπολη το 1930-1931.

Πρακτικά του συνεδρίου μουσικών βιβλιοθηκών αρχείων

95

ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΗΤΡΑΣ SG 2739 ΗΜΕΡΟΜ. ΕΓΓΡΑΦ. 31/10/50

ΔΙΣΚΟΥ DG 6917-DG7288 ΛΙΘΟΥΣΑ COLUMBIA-Μηχανικός

ΤΙΤΛΟΣ ΚΑΘΕ ΒΡΑΔΥ ΠΑΝΤΑ ΑΥΤΗ ΜΕΝΗ ΔΙΑΜΕΤΡΟΣ ΔΙΣΚΟΥ

ΕΙΔΟΣ ΤΡΑΓΟΥΔΙΟΥ 2/4 ΧΡΩΜΑ ΕΤΙΚΕΤΑΣ

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟΝ	ΙΔΙΟΤΗΣ	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
<u>B. Tolodanis</u>	Συγγραφέας	Αριθ. Άδειας <u>1252/17472</u>
<u>B. Tolodanis</u>	Συνθέτης	
<u>B. Tolodanis</u>	Ήρδότης	
<u>B. Tolodanis</u>	Δικαιούχος	
<u>ΕΚΤΕΛΕΣΤΑΙ</u>		
<u>B. Tolodanis</u>	Διευθ. Όργανοι	
<u>Μαρίνα Μίση</u>		
<u>Βασίλ. Τολοδάνης (Καρ. Μίση)</u>		
<u>Μιχ. Κορμιάς</u>	Αιτιολογία	
<u>Βασίλ. Γιαννιάς</u>	Μεταγραφή	
<u>Παν. Χρονόπου</u>	Μεταγραφή	
<u>Ρίτς Χρονόπου</u>	Μεταγραφή	
<u>Πρ. 4/11/50</u>		
<u>υδ</u>		

Εικόνα 1 Φωτοαντίγραφο σελίδας από τα λογιστικά βιβλία της Columbia (αρχείο οικογένειας Τσιτσάνη)

Τεκμηρίωση των ιστορικών ηχογραφήσεων

Τα λογιστικά βιβλία μαζί με τα φύλλα ηχογράφησης αποτελούν τις κατεξοχήν αδιάσειστες πηγές, καθώς

- δημιουργούνται σχεδόν ταυτόχρονα με το ίδιο το ηχογράφημα και εξαιτίας του ιδίου
- η κάθε σελίδα αφορά σε κάθε ένα ηχογράφημα ξεχωριστά
- τα φύλλα ηχογράφησης συμπληρώνονται από έναν από τους πρωταγωνιστές (τεχνικός ηχογράφησης)
- αποτελούν επίσημο έγγραφο των εταιρειών, στο οποίο στηρίζονται μία σειρά ενεργειών τους, όπως οι πληρωμές των μουσικών και η απόδοση των πνευματικών δικαιωμάτων.

Οι επικέτες των δίσκων μαζί με τους δισκογραφικούς καταλόγους¹¹ που κυκλοφόρησαν ορισμένες εταιρείες, αλλά και οι αποδείξεις πληρωμών, συμπληρώνουν τον κατάλογο των επίσημων πηγών. Η παρακάτω εικόνα απεικονίζει φωτοαντίγραφο από απόδειξη πληρωμής του Βασίλη Τσιτσάνη, το 1940.

11. Για δισκογραφικούς καταλόγους βλέπε ενδεικτικά τις ιστοσελίδες www.recordingpioneers.com και www.arhoolie.org.

Πρακτικά του συνεδρίου μουσικών βιβλιοθηκών αρχείων

COLUMBIA GRAPHOPHONE Co. OF GREECE LTD-ATHENS						
Record Shipments From		G R E E K			Factory	
From		To			M A Y 1940 193	
Copyright Owner: V.TSITSANIS A/C No; 31 Signed H.M.V.						
RECORD No	TITLE	SHIPMENTS TO:				
		GREECE	EGYPT	CYPRUS	Turk.	U.S.A.
50%						
AO.2610	Kalabakiotissa Michanika me berthpses	119				
		119				
		238				
		90			20	1
		90			20	1
100%						
2628	Tatavliano	90			20	1
	O-Sarkaflias	90			20	1
2629	I Fikenades	148			10	1
2637	Mikri Mikri s'agapissa Sikirokardi	290				1
		290				1
		908			50	5
Greece 238 at 1.275= 305.30						
" 908 " 2.55= 2315.40						
Turkey 50 " 3.45 = 172.50						
U.S.A. Turkey 5 " 1,1/8d= 0.0.5,5/8						
1201						

Εικόνα 2 Φωτοαντίγραφο από απόδειξη πληρωμής του Τσιτσάνη, το 1940
(αρχείο οικογένειας Τσιτσάνη)

Τεκμηρίωση των ιστορικών ηχογραφήσεων

Οι πληροφορίες που μπορεί να προκύψουν από τις τέσσερις αυτές πηγές (φύλλα ηχογράφησης, λογιστικά βιβλία, ετικέτες δίσκων και δισκογραφικοί κατάλογοι εταιρειών) είναι:

1. Ο κωδικός μήτρας, ο οποίος αφορά στην ημερομηνία της ηχογράφησης του μουσικού έργου (μοναδικός για κάθε ηχογράφηση)
2. Ο κωδικός καταλόγου, ο οποίος αφορά στην ημερομηνία της εισαγωγής του δίσκου στην αγορά (μοναδικός για κάθε δίσκο)
3. Ο τίτλος και ενδεχομένως υπότιτλος του τραγουδιού
4. Το όνομα του συνθέτη
5. Το όνομα του στιχουργού
6. Το όνομα του μαέστρου/διευθυντή της ορχήστρας
7. Τα ονόματα των οργανοπαικτών και τραγουδιστών
8. Η εταιρεία κυκλοφορίας
9. Η ημερομηνία ή το έτος της ηχογράφησης
10. Η ημερομηνία ή το έτος κυκλοφορίας
11. Ο ρυθμός/χορός του μουσικού έργου
12. Η τροπική οντότητα του μουσικού έργου
13. Το οργανολόγιο ή ο ειδολογικός προσδιορισμός της ορχήστρας (για παράδειγμα, «λαϊκή ορχήστρα», «ορχήστρα εγχόρδων», «μαντολινάτα»)
14. Ο ειδολογικός προσδιορισμός του μουσικού έργου (για παράδειγμα, «ρεμπέτικο», «καντάδα», «θεατρικό»)
15. Η τεχνολογία της ηχογράφησης (χωνί, μικρόφωνο)
16. Η τεχνολογία, η τοποθεσία έκδοσης και η κατοχυρωμένη ευρεσιτεχνία
17. Ο αριθμός άδειας (για περιπτώσεις λογοκρισίας)
18. Ο τόπος ηχογράφησης (είτε κινητό συνεργείο ή στούντιο/εργοστάσιο, είτε γεωγραφικός προσδιορισμός)
19. Το όνομα του τεχνικού ηχογράφησης
20. Το ποσό της πληρωμής των μουσικών
21. Η χρονική διάρκεια του ηχογραφήματος, κάτι πολύ σημαντικό λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι σήμερα, πιθανότατα, η πρόσβασή μας στις ιστορικές ηχογραφήσεις είναι δυνατή μέσω των επανεκδόσεών τους σε πιο σύγχρονη μορφή (δίσκοι 33 στροφών ή CD). Πολλές φορές έχουν παρατηρηθεί προβλήματα κατά την ψηφιοποίηση, αλλοιώνοντας τα ηχητικά χαρακτηριστικά του ηχογραφήματος.

Πρακτικά του συνεδρίου μουσικών βιβλιοθηκών αρχείων

Ένα ιδιαιτέρως σημαντικό στοιχείο είναι το εξής: Κάθε εταιρεία, κάθε εποχή και πολλές φορές κάθε μουσικό είδος τεκμηριώνεται με διαφορετικό τρόπο και οι πληροφορίες που το συνοδεύουν κωδικοποιούνται διαφορετικά. Για παράδειγμα, οι πληροφορίες που επιλέγονται να αποτυπωθούν και ο τρόπος με τον οποίο αποτυπώνονται στην ετικέτα διαφέρουν από εταιρεία σε εταιρεία. Επίσης, συχνά, αν όχι πάντα, οι πηγές αλληλοσυμπληρώνονται, καθώς οι πληροφορίες βρίσκονται διάσπαρτες μεταξύ τους.

Δισκογραφικοί κατάλογοι των εταιρειών καθώς επίσης και επισημονικές καταρτίσεις δισκογραφίας εκδόθηκαν είτε αυτόνομα, είτε ενσωματώθηκαν σε γενικότερες μελέτες. Θα πρέπει να τονιστεί πως ορισμένες από αυτές τις εργασίες είναι γενικές και δεν αφορούν μόνο το ρεπερτόριο που μας απασχολεί· οι πληροφορίες δε είναι κατακερματισμένες: Για παράδειγμα, μία πηγή περιέχει μόνο τα ονόματα των ηχοληπτών της Gramophone και των τόπων όπου αυτοί ηχογράφησαν, ενώ κάποια άλλη πηγή περιέχει μόνο τις ημερομηνίες από τις ηχογραφήσεις και τον τόπο όπου αυτές πραγματοποιήθηκαν. Οι σημαντικότερες εξ αυτών των βιβλιογραφικών εκδόσεων είναι:

1. Spottswood
2. Torp
3. Ünlü
4. Vernon
5. Μανιάτης
6. Ματσούκας και Διαμαντής
7. Χατζηαντωνίου

Τεκμηρίωση των ιστορικών ηχογραφήσεων

Καμία εξ αυτών των εκδόσεων δεν περιέχει μουσικολογικά μεταδεδομένα, δηλαδή, την τονικότητα, τον ρυθμό, την διάρκεια του μουσικού έργου, την συγχорδιακή ακολουθία, την τροπική οντότητα, το οργανολόγιο, την φόρμα σύνθεσης κ.λπ.¹²

Τέλος, αξίζει η αναφορά στο διαδίκτυο και στις δυνατότητές του. Αναμφισβήτητα, η σύγχρονη αυτή συνθήκη άλλαξε πολλά από τα δεδομένα στον χώρο της έρευνας της δισκογραφίας. Στο διαδίκτυο εναπόκεινται ποικίλες αξιόπιστες επίσημες αλλά και ανεπίσημες πηγές. Για παράδειγμα, ορισμένοι ιστότοποι που έχουν δημιουργηθεί από συλλέκτες περιλαμβάνουν φωτοαντίγραφα από πρωτότυπα φύλλα ηχογράφησης. Άλλοι δηλώνουν πως έχουν συμβουλευτεί αρχεία που περιλαμβάνουν φύλλα ηχογράφησης και αντέγραψαν τα στοιχεία από αυτά. Η ανάγκη για ενοποίηση των πηγών είναι παραπάνω από επιτακτική.

Ορισμένες από τις πιο σημαντικές ιστοσελίδες που μπορεί κανείς να βρει ελεύθερα στο διαδίκτυο είναι οι εξής:

1) British Sound Archive (*sounds.bl.uk*)

Πρόκειται για το εθνικό αρχείο ήχου της Μεγάλης Βρετανίας, στο οποίο περιέχονται φύλλα ηχογραφήσεων, δισκογραφικοί κατάλογοι κ.ά., από γεωγραφικούς τόπους στους οποίους είτε στάλθηκε κινητό συνεργείο ηχογράφησης είτε εδραιώθηκε επίσημο θυγατρικό γραφείο-παρακλάδι της Βρετανικής Gramophone. Τα φύλλα ηχογραφήσεων από τα τέλη της δεκαετίας του 1930 μέχρι την δεκαετία του 1940 αγοράστηκαν σε μικροφίλμ από το Αρχείο της ΑΕΠΙ, περίπου το 2000 (βλέπε Ορδουλίδης, Η δισκογραφική καριέρα κεφάλαιο 3).

12. Ορισμένοι εκ των συλλεκτών προσπάθησαν να επεκταθούν και σε μουσικολογικά σχόλια, δημιουργώντας όμως σύγχυση. Ορισμένα από αυτά τα ζητήματα εξετάζονται στο Ορδουλίδης (Η δισκογραφική καριέρα κεφάλαιο 3). Παρόλα αυτά, συναντάμε emblematicές εργασίες που αποτελούν πλέον σημείο αναφοράς της δισκογραφικής έρευνας, όπως του Διονύση Μανιάτη, ο οποίος συγκέντρωσε και τεκμηρίωσε 24.000 τίτλους ηχογραφήσεων.

Πρακτικά του συνεδρίου μουσικών βιβλιοθηκών αρχείων

2) rebetiko.sealabs.net

Πρόκειται για μία ιστοσελίδα «για το ρεμπέτικο - παραδοσιακό τραγούδι η οποία συνδιαμορφώνεται από τα μέλη της». Το αξιοσημείωτο της εν λόγω σελίδας είναι το γεγονός ότι περιέχει περίπου 3500 ετικέτες δίσκων σε μορφή εικόνας. Αυτό σημαίνει πως διατίθεται ένας πολύ σημαντικός όγκος πρωτογενούς πληροφορίας, άμεσα διαθέσιμος.

3) Ιστοσελίδες συλλεκτών/μελετητών με μακρόχρονη παρουσία, έρευνα και δημοσίευση στον χώρο της δισκογραφίας (όπως ο Hugo Strötbaum και ο Richard Spottswood). Στις σελίδες αυτές εντοπίζονται από ετικέτες δίσκων, μέχρι δισκογραφικούς καταλόγους και φύλλα ηχογράφησης.

- a. excavatedshellac.com
- b. recordingpioneers.com
- c. collectorsfrenzy.com

4) Discography of American Historical Recordings (DAHR - adp.library.ucsb.edu)

Πρόκειται για μία βάση δεδομένων η οποία περιέχει ιστορικές ηχογραφήσεις που πραγματοποιήθηκαν από αμερικανικές δισκογραφικές εταιρείες κατά την περίοδο των 78 στροφών. Το αρχείο είναι μέρος ενός μεγαλύτερου εγχειρήματος, του American Discography Project (ADP), το οποίο αποτελεί πρωτοβουλία του University of California και του Packard Humanities Institute.

Βιβλιογραφία

- AULIN, SUZANNE, και PETER VEJLESKOV. *Χασικλίδικα ρεμπέτικα. Ανθολογία - Ανάλυση - Σχόλια*. University of Copenhagen, Museum Tusculanum Press, 1991.
- BEATON, RODERICK. "The Oral Traditions of Modern Greece: A Survey." *Oral Tradition*, vol. 1, no. 1, 1986, pp. 110-133.
- COOK, NICHOLAS, ERIC CLARKE, DANIEL LEECH WILKINSON, and JOHN RINK, editors. *The Cambridge Companion to Recorded Music*. Cambridge University Press, 2009.

Τεκμηρίωση των ιστορικών ηχογραφήσεων

- FABBRI, FRANCO. "Mediterranean Triangle: Naples, Smyrna, Athens." *Neapolitan Postcards: The Canzone Napoletana as Transnational Subject*, edited by Goffredo Plastino and Joseph Sciorra, Rowman & Littlefield Publishers, 2016, pp. 29-44.
- GAUNTLETT, STATHIS. *Rebetika Carmina Graeciae Recentioris - A Contribution to the Definition of the Term and the Genre Rebetiko Tragoudi through Detailed Analysis of its Verses and of the Evolution of its Performnce. PhD*, University of Oxford, Faculty of Medieval and Modern Languages, 1978.
- . *Ρεμπέτικο τραγούδι. Συμβολή στην επιστημονική του προσέγγιση*. Μετάφραση Κώστας Βλησίδης. Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου, 2001.
- GRONOW, PEKKA. "The Record Industry Comes to the Orient." *Ethnomusicology*, vol. 25, no. 2, 1981, pp. 251-284.
- HOLST, GAIL. *Road to Rembetika, Music of a Greek Sub-Culture. Songs of Love, Sorrow and Hashish*. Denise Harvey, 2006.
- KLEIN, TONY. *Greek Rhapsody. Instrumental Music from Greece, 1905-1956*. Dust to Digital, 2013.
- . *Kostas Bezos and the White Birds*. Olvido Records & Mississippi Records, 2017.
- LOUDONIKOS, NIKOLAOS. "Possession or Wholeness? St. Maximus the Confessor and John Zizioulas on Person, Nature, and Will." *Participatio - Journal of the Thomas F. Torrance Theological Fellowship*, vol. 4, 2013, pp. 258-286.
- MANUEL, PETER. *Popular Musics of the Non-Western World*. Oxford University Press, 1990.
- MORRIS, RODERICK CONWAY. "Greek Cafe Music." *Journal of the British Institute of Recorded Sound* vol. 80, 1981, pp. 79-117.
- NANNESAD, GEORGE BROCK. "A Concerted Approach to Historical Recordings." *Gramophone* Jan., 1984, pp. 925-927.
- O'CONNEL, JOHN MORGAN. "The Legend of a Greek Singer in a Turkish Tavern." *Music of the Sirens*, edited by Linda Phyllis Austern and Inna Naroditskaya, Indiana University Press, 2006, pp. 273-293.
- PENNANEN, PEKKA RISTO. "Commercial Recordings and Source Criticism in Music Research: Some Methodological Views." *Svensk tidskrift för musikforskning*, vol. 87, 2005, pp. 81-98.
- . "Review Essay: A Recent Reissue of Rebétika Recordings." *Asian Music, Musical Narrative Traditions of Asia*, vol. 26, no. 2, 1995, pp. 137-142.
- . "The Nationalization of Ottoman Popular Music in Greece." *Ethnomusicology*, vol. 48, no. 1, 2004, pp. 1-25.

Πρακτικά του συνεδρίου μουσικών βιβλιοθηκών αρχείων

- SCOTT, DEREK. "'I Changed My Olga for the Britney': Occidentalism, Auto-Orientalism and Global Fusion in Music." *Critical Music Historiography: Probing Canons, Ideologies and Institutions*, edited by Vesa Kurkela and Markus Mantere, Routledge, 2015, pp. 141-158.
- SMITH, OLE. "Research on Rebétika: Some Methodological Problems and Issues." *Journal of Modern Hellenism*, vol. 6, 1989, pp. 177-190.
- . "The Chronology of Rebétiko – A Reconsideration of the Evidence." *Byzantine and Modern Greek Studies*, vol. 15, 1991, pp. 318-324.
- SPOTTSWOOD, RICHARD. *Ethnic Music on Records - A Discography of Ethnic Recordings Produced in the United States, 1893-1942*. Volume 3, University of Illinois Press, 1991.
- TORP, LISBET. *Salonikios - The Best Violin in the Balkans*. Museum Tusculanum Press, 1993.
- ÜNLÜ, CEMAL. *Git Zaman Gel Zaman, Fonograf-Gramofon-Taş Plak*. Pan Yayıncılık, 2016.
- VERNON, PAUL. *Ethnic and Vernacular Music, 1898-1960*. Greenwood Press, 1995.
- ΒΟΛΙΟΤΗΣ-ΚΑΠΕΤΑΝΑΚΗΣ, ΗΛΙΑΣ. *Του κυρίου του η φωνή - Ιστορία της δισκογραφίας*. Μετρονόμος, 2010.
- ΔΑΜΙΑΝΑΚΟΣ, ΣΤΑΘΗΣ. *Κοινωνιολογία του ρεμπέτικου*. 1976. Πλέθρον, 2007.
- ΔΙΟΝΥΣΟΠΟΥΛΟΣ, ΝΙΚΟΣ, επιμελητής. *Η Σάμος στις 78 στροφές. Ιστορικές ηχογραφήσεις (1918-1958)*. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2009.
- ΚΑΛΥΒΙΩΤΗΣ, ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ. «"Ελληνική Φωνογραφία". Το πρώτο εργοστάσιο δίσκων γραμμοφώνου στην Ελλάδα.» *Συλλογές*, τ. 162 (Δεκέμβριος), 1997, σσ. 1037-1039.
- . *Θεσσαλονίκη - Η μουσική ζωή πριν το 1912*. Καρδίτσα, 2015.
- . «Οι ηχογραφήσεις της μανδολινάτας του υπερωκεάνιου "Βασιλεύς Αλέξανδρος" το 1923 στη Νέα Υόρκη.» *Λαϊκό τραγούδι*, 2009, σσ. 21-23.
- . *Σμύρνη - Η μουσική ζωή 1900-1922 - Η διασκέδαση, τα μουσικά καταστήματα, οι ηχογραφήσεις δίσκων*. Music Corner και Τήνελλα, 2002.
- ΚΛΕΙΑΣΙΟΥ, ΙΩΑΝΝΑ. *Τάκης Μπίνης - Βίος ρεμπέτικος*. Ντέφι, 2004.
- ΚΟΥΝΑΔΗΣ, ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ. *Εις ανάμνησιν στιγμών ελκυστικών*. 2000. Κατάρτι, 2003. 2 τόμ.
- . «Η ελληνική δισκογραφία.» *Επτά Ημέρες, Η Καθημερινή*, 26 Απριλίου 1998, σσ. 2-3.
- . *Ο αινιγματικός κος Μίνως - Από τη φιλαρμονική της Πρέβεζας στην κορυφή της ελληνικής δισκογραφίας*. Κατάρτι, 2007.

Τεκμηρίωση των ιστορικών ηχογραφήσεων

- . *Τα ρεμπέτικα - Ένα ταξίδι στο λαϊκό αστικό τραγούδι των Ελλήνων*. Τα Νέα, ΔΟΛ, 2010. 20 τόμ.
- ΚΟΥΡΟΥΣΗΣ, ΣΤΑΥΡΟΣ. *Από τον ταμπουρά στο μπουζούκι - Η ιστορία και η εξέλιξη του μπουζουκιού και οι πρώτες του ηχογραφήσεις (1926-1932)*. Orpheumphonograph, 2013.
- ΛΟΥΛΕ-ΘΕΟΔΩΡΑΚΗ, ΝΙΤΣΑ. *Μύθος ρεμπέτικος - Βασίλης Τσιτσάνης*. Τεγόπουλος Μανιατέας, 1997.
- ΜΑΝΙΑΤΗΣ, ΔΙΟΝΥΣΗΣ. *Η εκ περάτων δισκογραφία γραμμοφώνου - Έργα λαϊκών μας καλλιτεχνών*. Εκδόσεις του Υπουργείου Πολιτισμού, 2006
- ΜΑΤΣΟΥΚΑΣ, ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ, και ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ. *Κατάλογος EP's & 45 στροφών ελληνικής δισκογραφίας*. 2009. 4 τόμ.
- ΟΡΔΟΥΛΙΔΗΣ, ΝΙΚΟΣ. *Η δισκογραφική καριέρα του Βασίλη Τσιτσάνη (1936-1983). Ανάλυση της μουσικής του και τα προβλήματα της έρευνας στο ελληνικό λαϊκό τραγούδι*. Ιανός ο Μελωδός, 2014.
- . *Συννεφιασμένη Κυριακή και Τη Υπερμάχω - Καθρέφτισμα ή αντικατοπτρισμός;* Fagotto, 2017.
- ΣΑΒΒΟΠΟΥΛΟΣ, ΠΑΝΟΣ. *Περί της λέξεως «ρεμπέτικο» το ανάγνωσμα... και άλλα*. Οδός Πανός, 2006.
- ΧΑΤΖΗΑΝΤΩΝΙΟΥ, ΒΑΣΙΛΗΣ. *Λεύκωμα ελληνικής δισκογραφίας 45 στροφών*. χ.ε., 2013. 8 τόμ.
- ΧΑΤΖΗΔΟΥΛΗΣ, ΚΩΣΤΑΣ. *Βασίλης Τσιτσάνης - Καλλιτέχνης*. FM Records, 2005.
- . *Ρεμπέτικα και λαϊκά*. FM Records, 2005.